

KALUNDBORG ARKÆOLOGIFORENING
36. årgang nr. 2, maj 2023

MEDLEMSBLADETS NYE FORSIDE

Jens Nielsen

På forsiden af arkæologiforeningens medlemsblad har der indtil nu været en meget forenklet stregtegning, der forestiller et omhyggeligt til-dannet stykke hjortetak med en runeinskription. Det er de gamle læsere af medlemsbladet formodentlig fuldstændig klar over, men i årenes løb er der heldigvis kommet nye læsere til, så derfor kommer der her en kort forklaring.

En runestav fra 1200-tallet er motivet i Kalundborg Arkæologiforenings logo.

Tegning: Kurt Petersen.

Logoet er i sin tid tegnet af Kurt Petersen, som onsdag d. 12. oktober 2022 mødte op på redaktionen for at forære vores forening en originaltegning af runestaven.

Runestaven er fundet i kulturlag fra middelalderen ca. 80 meter fra foreningens redaktionslokale på Kalundborg Museum. Det skete i forbindelse med en mindre arkæologisk udgravning lige ved nordsiden af Munkesøgade i 1984 (Holleufer 1985). Stykket er på grundlag af keramik fra samme kulturlag dateret inden for tidsrummet 1250-1350. Der er tale om et meget interessant fund, som kort tid efter blev publiceret (Holleufer og Stoklund 1985; Stoklund 1987) og senere (Barry 2018).

Runestaven er 9 cm lang, og den er lavet af et stykke kronhjortetak, der er afskåret i begge ender og meget omhyggelig afglattet med et afrundet firesidet tværsnit. Der er indridset runeinskription på to af siderne. Runerne er tydet af runolog Marie Stoklund, der var den tids førende ekspert i runer. Inskriptionen er ganske tydelig og kan tydes uden vanskeligheder. På den ene side står der navnet: *Josep (Josef)*, og på den anden side den latinske tekst: *Floribus et lignis quoddam mirabile vas fit*. Det har runologen oversat til: *Der laves et vidunderligt kar for blomster og grene*.

Teksten kendes med lidt varierende ordlyd fra flere håndskrifter rundt omkring i Europa. I en engelsk version hedder det: *Floribus et lignis quoddam mirabile est: quod si est vacuum vel plenum, ponderat equum*. Specialister udi latin har oversat teksten til: *Der er et vidunderligt kar for blomster og grene / hvad enten det er tomt eller fuldt, så vejer det det samme*.

Der er formodentlig tale om en gåde, men trods flere gode forslag hersker der megen uklarhed om, hvad svaret på gåden egentlig er.

Litteratur:

Anonym 1987: Kalundborg Arkæologiforenings første nyhedsbrev.

Barry, David 2018: Arkæologiforeningens logo. Kalundborg Arkæologiforenings medlemsblad 31. årgang nr. 2, maj 2018.

Holleufer, Lars 1985: Kalundborg i middelalderen. En undersøgelse af byens topografiske udvikling indtil 1547. Hovedfagsspeciale i Middelalderarkæologi, Aarhus Universitet, 1985. Udgivet af Kalundborg & Omegns Museum og Middelalderarkæologisk Nyhedsbrev 1990.

Holleufer, Lars og Marie Stoklund 1985: Runegåde. Skalk nr. 3 1985.

Stoklund, Marie 1987: Runefund. Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1986. Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab 1987.

MERE OM MEDLEMSBLADET

Jens Nielsen

På grund af velstand og meget andet godt har Kalundborg Arkæologiforenings medlemsblad været i stand til at fordoble antallet af redaktører. Det nye bestyrelsesmedlem, næstformand Jens Kristian Nielsen, er nu af bestyrelsen konstitueret som ny redaktør, der fremover kommer til at arbejde sideordnet med den gamle.

Jens Kristian har allerede bidraget med artikler til foreningens medlemsblad som medforfatter til ”Rækker af simple bådsteder” i medlemsbladet september 2022 og som forfatter af ”Observationer af 8 lokaliteter med mulige nauster” i dette medlemsblad. I senere medlemsblade kan blandt andet forventes Jens Kristians artikler ”Voldsteder og borgbanker”, ”Salpeterværker” og ”Andekøjer”. Jens Kristian er desuden meget aktiv på arkæologiforeningens Facebookgruppe, som du i øvrigt burde se at blive medlem af.

En præsentation af den gamle redaktør og hans tidligere artikler burde vist være overflødig. I dette nummer af medlemsbladet er der en artikel om ”Havnemarkpladsen” og flere andre emner. I skuffen til senere brug i kommende numre af medlemsbladet er der foreløbig artikler, der omhandler ”Noget om huse, blokke og bukke”, ”Brønde og bassiner”, ”Sneglebakkemarken” og ”Herredsåsen”.

jen@vestmuseum.dk

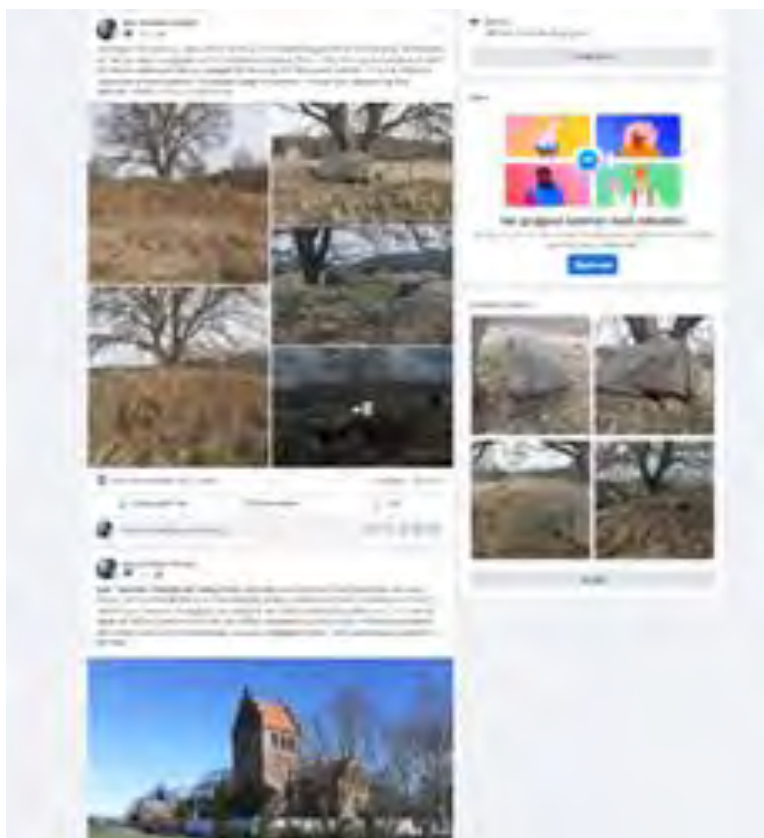

jens.k.nielsen@gmail.dk

KALUNDBORG ARKÆOLOGI- FORENING ER PÅ FACEBOOK

Jens Kristian Nielsen

Du har mulighed for at følge Kalundborg Arkæologiforening på Facebook. Du kan tilgå Facebookgruppen ved at følge dette link: <https://www.facebook.com/groups/888625675403513>. Du kan også søge gruppen i søgefeltet i øverst venstre hjørne på Facebook og skrive: Kalundborg Arkæologiforening. Lige nu har vi over 130 følgere, blandt andet fagarkæologer: 1 museum (Ladbyskibet), 13 fagarkæologer og 1 faggeolog.

DAA SJÆLLANDSTRÆF 2022

Jens Nielsen

DAA's Sjællandstræf lørdag d. 8. oktober 2022 var arrangeret som en kørselv-tur til Lolland og Falster. Der var i alt omkring en snes deltagere, hvoraf 8 medlemmer fra Kalundborg Arkæologiforening.

I Maribo Museum gav arkæolog Marie Brinch os en særdeles professionel og højt kvalificeret rundvisning i den meget anmelderroste udstilling "Lola" på Maribo Museum. Som billedet her under antyder, er udstillingen bygget op i et skovbryn med havet ganske tæt ved og med blandt andet et fiskegærde på strandbredden.

Arkæolog Marie Brinch fortæller engageret om udstillingen.

Foto: Jens Nielsen.

Det var for øvrigt Marie Brinch, der i sommeren 2009 stod for udgravningen af en omkring 10 meter lang stammebåd med to ildsteder, tilspidsede hasselstager og diverse udsmid i de marine aflejringer ved den fossile Kalundborg inderfjord. Det foregik til dels samtidig med, at medlemmer af Kalundborg Arkæologiforening få meter fra stammebåden udgravede 350 m² af en fundrig men desværre omlejret ertebølleplads, som stammebåden antagelig har hørt til. Vi har da også valgt at kalde den udgravede lokalitet for Stammebådspladsen. De mange fund blev anvendt i en stor udstilling, som Kalundborg

Arkæologiforening stillede op i Kalundborg Museums riddersal i 2010. Marie Brinch har for år tilbage også holdt foredrag på Kalundborg Museum om bronzealderens langdistancehandel langt syd på med nordisk rav.

Det var anden gang, at medlemsbladets udsendte medarbejder besøgte udstillingen "Lola", og hvis lejlighed byder sig, tager jeg gerne med der ned igen. Ud over de utroligt velbevarede fund fra de omfattende Femern Bæltudgravninger, som danner basis for udstillingen "Lola", er der på Maribo Museums 1'ste sal en udstilling med genstande, der repræsenterer fiskeriet i historisk tid; men også her finder man på velvalgte steder genstande fra oldtiden med relation til fiskeri.

Turen gik videre til Fortidsmindeskoven i Halskov Vænge, hvor der i skoven er bevaret Falsters største sten med to skåltegn, 6 stendysser, 72 gravhøje, højryggede agre og hulveje.

I Fortidsmindeskoven ligger der en lille museumbygning med rekonstruktioner, hvor man kan se, hvordan stenalderanlæggene og bronzealderhøjene i Halskov Vænge er konstruerede.

Området har ikke været opdyrket i nyere tid, og det er således først og fremmest den gamle skov, Fortidsmindeskoven, der er årsag til, at de mange fortidsminder fortsat er bevaret. Hvis du ikke har været der før, kan et besøg varmt anbefales, hvis du skulle komme på de kanter.

Megalitanlæg i Fortidsmindeskoven. Langdysen til venstre er delvis sprængt i stykker. Langdysen til højre er fint restaureret.

Foto: Jens Nielsen.

SKÆLSKØR NOR

Jens Nielsen

I 2022 havde soldeholdet en enestående mulighed for at deltage i Lone Claudi-Hansens udgravning af gulvlag og standspor efter bærestenene tilhørende en i 1880'erne sløjfet jættestue øst for Skælskør Nor. Der var desuden et stort anlæg uden for jættestuetomten med indtil videre blandt andet velbevarede skeletdele, en flintøkse, tværpile, ravperler, muslingeskaller og en hel del hvidbrændt flint. Inden for det muldafrømmede udgravningsfelt var der også adskillige spor efter aktiviteter i ældre jernalder, der havde fundet sted helt tæt op til den allerede dengang gamle jættestue.

Det er en usædvanlig flot beliggende jættestuetom, vi soldede jord fra. På billedet tager Elin Johansen et overblik over situationen.

Foto: Jens Nielsen.

Udgravningen blev påbegyndt i fin stil i juli måned 2022, men det danske sommervejr med sol, varme og vind udtørrede arkæologernes store afrensede flade alt for hurtigt, således at arbejdet måtte indstilles til senere på året.

Karen Boysen og Mikael Hansen udgraver et par kvadratmeter af et stort og tykt kulturlag fra ældre jernalder lige ved siden af jættestuetomten. Bagved solder Karen Vestergaard jord fra afrensning af et stort anlæg med interessante fund fra jættestuetid.

Foto: Jens Nielsen.

Vi nåede frem til oktober måned 2022, før forholdene endelig var til, at Museum Vestsjælland kunne genoptage arbejdet, og folk fra Kalundborg Arkæologiforenings soldehold rykkede atter over et par omgange med i felten.

Karen Vestergaard med en ud af flere tværpile som soldeholdet fandt.

Foto: Jens Nielsen.

Soldeholdet fandt flere fragmenter af menneskeknogler. Karen Vestergaard til venstre og Nina Nyberg til højre med to ud af flere fingerknogler. Foto: Jens Nielsen.

Her er vi lidt tættere på to af de fundne fingerknogler. Foto: Jens Nielsen.

Udgravningen ved Skælskør Nor har kunnet følges på *Museum Vestsjælland Arkæologi Facebook* og *Kalundborg Arkæologiforening Facebook*.

Museum Vestsjælland - Arkæologi

21. oktober kl. 18.28 · 🌐

I denne uge har vi haft det bedste selskab på udgravningen af jættestuen ved Skælskør!

Kalundborg Arkæologiforening er endnu engang stillet op, og har ud over at bidrage med god stemning, hjulpet med soldning af lag fra bondestenalderens gravlæggelser.

Selvom vi graver med små graveskeer og i tynde lag, overser man let genstande, og der er således både dukket ravperler, tværpile, muslinger, hvidbrændt flint og menneskekogler - deriblandt fra tæer, tænder og kranie - op i soldens finmaskede net.

Foreningen har også gravet i et større lag fra jernalderen foran jættestuen, hvor de ud over keramik, har fundet flere fragmenter af forglasset ler fra jernudvinding, der har været opvarmet ved meget høje temperaturer.

Fra Museum Vestsjælland Facebook 21. oktober 2022.

Og så var der årets julegave i 2022. På *Museum Vestsjælland Arkæologi Facebook* kunne man 3. juledag 2022 se, at jættestuetomten ved Skælskør Nor var blevet fornemt placeret på *Slots- og Kulturstyrelsens TOP10*. Fantastisk at nogle fra vores soldehold har deltaget i noget så spændende!!!

Museum Vestsjælland - Arkæologi

6 t. · 🌐

Jættestue med ekstra kammer er på Slots- og Kulturstyrelsens TOP10

I 2022 har Museum Vestsjælland haft travlt med at udgrave en overpløjet jættestue ved Skælskør, med midler fra Slots- og Kulturstyrelsens pulje til dyrknings- og erosionstruede fortidsminder. Udgravningen har - ud over det kendte jættestuekammer - blandt andet afdækket et helt nyt og ukendt gravkammer med gravfund i form af 5000 år gamle menneskeknogler, ravperler, keramik og flintredskaber. Udgravningen rummer både vigtige informationer om konstruktionen af de store gravmonumenter og om de ritualer og gravskikke der gennem tiden er foregået i og omkring gravkammerne.

Udgravningen er kommet med på Slots- og Kulturstyrelsens top- 10 liste over årets mest imponerende arkæologiske fund, der netop er offentliggjort. Læs mere om jættestuen, udgravningen og de andre spændende arkæologiske fund på Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside:

<https://siks.dk/.../projekter-og-.../top-10-aarets-fund-2022>

BOGRECEPTION

Jens Nielsen

Kalundborg Arkæologiforenings første arrangement i 2023 løb af stablen fredag d. 22. januar, hvor vi fejrede professor T. Douglas Price's seneste bogudgivelse SEEKING THE FIRST FARMERS IN WESTERN SJÆLLAND, DENMARK.

Udover foreningens medlemmer var der inviteret en række dengang unge studerende, der deltog i Saltbæk Vig Projektet, og hvad det videre førte med sig. Repræsentanter for Museum Vestsjælland – overvejende arkæologer – var også inviteret tillige med andre arkæologer, lokale politikere og kulturfolk samt flere andre relevante personer.

Kalundborg Arkæologiforenings formand, Helle Gjøl, byder velkommen. Portrættet af Kalundborg Museums stifter, kredslæge J. S. Møller, er nu udlånt fra Kalundborg Kommune til Kalundborg Museum. Portrættet er malt af kunstmaler Johannes Glob. Maleriet ankom til museet på receptionsdagen, og Bent Mortensen hængte det op en times tid før åbningen af receptionen.

Foto: Karen Vestergaard.

Arkæologiforeningens formand, Helle Gjøl bød velkommen til de 45-50 gæster og fungerede som arrangementets toastmaster. Derefter var der taler med tidligere museumsleder, arkæolog Lisbeth Pedersen, næstformand i arkæologiforeningen Jens Nielsen, arkæolog Anne Birgitte Gebauer og afslutningsvis med receptionens hovedpersonen, professor T. Douglas Price.

Kalundborg Museums tidligere leder, arkæolog Lisbeth Pedersen, holdt en flot tale. Kredslæge Møller holder stadig øje fra sin plads på væggen. Bemærk flagene foran talerpulsten, som Margit Jørgensen havde fundet hos Spildopperne.

Foto: Jens Nielsen.

Flere af foreningens medlemmer, nærmere betegnet Helle Gjøl, Karen Vestergaard, Karen Boysen, Bent Mortensen, Nina Nyberg, Margit Jørgensen og Lisbeth Pedersen, havde lagt både tid og kræfter i at forberede arrangementet grundigt med indkøb, kokkerering og servering, indretning og udsmykning af museets foredragssal samt opsætning af en lille udstilling med fund fra Havnepladsen, som Douglas gravede på i 2007.

Blandt talerne var også arkæolog Anne Birgitte Gebauer, der er gift med Douglas og en af deltagerne i de vestsjællandske undersøgelser.
Foto: Jens Nielsen.

Grundige forberedelser var årsag til, at arrangementets forløb kørte på skinner. Den omfattende efterfølgende oprydning foregik ganske diskret og stort set uden at forstyrre nogle af dagens sidste deltagere, der var dybt optaget af at ordne verdenssituationen, samtidig med at de ydede en stor og meget uegennyttig og prisværdig indsats med at bekæmpe champagnespild.

Den gamle redaktør og andre har efterfølgende fået flere tilkendegivelser om, at det var et meget flot og fint gennemført arrangement, der var stabled på benene. Det er også med stor glæde konstateret, at der var gode opslag på Facebookgrupperne ”Arkæologiske Nyheder” og ”Kalundborg Arkæologiforening”. Der var desuden en artikel på godt og vel en halv side i dagbladet Nordvestnyt tirsdag d. 24. januar 2023.

T. Douglas Price holdt en tale, hvor han blandt andet takkede de mange personer, der havde været involveret i hans projekt i Vestsjælland.

Foto: Jens Nielsen.

Der blev lyttet opmærksomt til Douglas' tale. Yderst til venstre ses arkæolog Kasper Lambert Johansen, der deltog som helt ung frivillig i projektet, og Signe Ulfeldt Hede, der som ganske ung geologistuderende foretog bestemmelse af knoglematerialet fra Smakkerup Huse.

Foto: Jens Nielsen.

HAVNEMARKPLADSEN

Jens Nielsen

Havnemarkpladsen er konstant under erosion, og arkæologiforeningens Havnemarkgruppe besøger jævnligt lokaliteten for at følge med i, hvad der måtte dukke op af fund og anlæg. Fund er dog i reglen sjældne, da alt nedfaldet materiale fra kulturlaget bliver skyllet fuldstændig bort ved storm og højvande.

Den store nedskridning, der ses forrest til venstre, blev udgravet af Margit Jørgensen i blå og af fotografen. Det mindre skred, der overvejende er fra en senneolitisk grube få meter vest for kulturlaget, blev udgravet af Nina Nyberg i rødt. Lige over den store nedskridning ses i profilen en regelmæssig nedgravning med en udstrækning på 1 meter. Nedgravningen er fra den gamle udgravning i 2007 på lokaliteten. Plastfolien, der ses i den lave kystskrænt, ligger direkte oven på kulturlaget, som støt og roligt forsvinder på grund af kysterosionen.
Foto: Jens Nielsen.

I profilen ses helt tydeligt sporene efter en af de kvadratmeter, der blev udgravet i 2007. I det nedskredne materiale neden under blev der fundet en mærkeseddel fra det originale målesystem, hvor koordinaterne stadig kan aflæses ganske tydeligt.

Foto: Jens Nielsen.

Inden for de seneste år, har kysterrosionen afsløret en lav grube med en beliggenhed blot 4-5 meter vest for kulturlaget. Vi har naturligvis ikke gravet i gruben, men på et tidspunkt kunne Nina Nyberg pille en halv fladehugget flintsegl ud af profilen. Da Nina 18 måneder senere undersøgte nylig nedfaldet kulturjord fra gruben, blev den anden halvdel af seglen fundet. Flintseglen er af en type, der dateres til den sene del af dolktid. Det er samme datering som et potteskår med kulstof 14-dateret madskorpe, der skilte sig ud fra de øvrige ca. 275 potteskår fra erte-bølle- og tidlig tragtbægerkultur, der blev fundet under udgravningen i 2007 (Price 2022). Vores forenings Havnemarkgruppe kan altså stadig – om end i lille målestok – supplere den gamle udgravning på Asnæs.

Gruben med flintseglen viser, at der lige uden for kulturlaget har været aktivitet i dolktiden, hvilket dermed kan forklare tilstedeværelsen af det førnævnte potteskår med en meget yngre datering, der afviger fra den øvrige keramik i kulturlaget. Ligeledes er der ganske tæt ved gruben med flintseglen ved tidligere lejligheder fundet 4 forarbejdede fra dolktid eller yngre bronzealder, hvor der formentlig er tale om dele af et splittet depot (Nielsen 2016; Nielsen 2017).

Margit Jørgensen med en velbevaret trykstock af kronhjortetak og en skiveøkse.

Foto: Jens Nielsen.

Mod vest lige uden for kulturlaget har vi over et længere stykke tid kunnet observere en lav grube, der er under nedbrydning. Det er her Nina Nyberg udgravede det nedskredne materiale. Alt tyder på, at gruben er yngre end kulturlaget, og en knækket fladehugget flintsegl, der blev fundet over to omgange med 18 måneders mellemrum, kan dateres til den seneste del af dolktid (eller ældre bronzealder per. I).

Foto: Jens Nielsen.

I nedskredet materiale fra Ninas grube blev der blandt andet fundet halvdelen af en fladehugget flintsegl. Stykket passer perfekt sammen med den anden halvdel, der stak ud af profilen 18 måneder tidligere. Seglen, som er fra den sene del af dolktid (eventuelt ældre bronzealder per. I), antages indtil videre at være daterende for gruben.

Fotos: Bent Mortensen.

Efter adskillige besøg gennem en årrække på lokaliteten har Havne-markgruppen kunnet konstatere, at erosionen af kulturlaget efterhånden skrider hastigt fremad. Der er kun udgravet en lille del af kulturlaget, nærmere betegnet 22 m², og selv det har givet nogle interessante resultater (Gron 2015; Price 2022; Price m.fl. 2018; Ritchie m.fl. 2013), er der god grund til at tro, at der endnu er mange gode informationer i og under de dele af kulturlaget, der endnu er bevaret.

Da kulturlaget består af flere stratigrafiske lag, kan vi ikke vide, hvilke lag de nedfaldne flintoldsager kommer fra, hvilket begrænser deres videnskabelige værdi. Af særlig interesse er derimod det velbevarede knoglemateriale samt redskaber af knogle og tak, der som bekendt lader sig datere ved hjælp af naturvidenskabelige metoder.

Trykstokken blev udgravet af Margit Jørgensen i nedskredet kulturlag. Netsænkestenen må være fra bronzealderen eller yngre, og den må have ligget i pløjelaget ovenover kulturlaget. Økseplanken lå helt øverst i det nedskredne materiale fra gruben vest for kulturlaget. Den har rustspor efter markredskaber, og den har utvivlsomt ligget i pløjelaget. Øksen var formentlig tiltænkt at skulle blive tyknakket, men den er næppe bearbejdet tilstrækkeligt til en nærmere bestemmelse af type.
Foto: Bent Mortensen.

Litteratur:

- Gron, K. J. 2015: Body-part representation, fragmentation, and patterns of Ertebølle deer exploitation in northwest Zealand, Denmark. *International Journal of Osteoarchaeology* 2015.
- Nielsen, J. 2016: Et splittet depot af flintforarbejder fra dolktid eller bronzealder. *Kalundborg Arkæologiforenings medlemsblad* 29. årgang nr. 3, september 2016.
- Nielsen 2017: Et splittet depot af forarbejder. *FundFortid* 3/2017. SDA.
- Price, T. D. 2022: *Seeking the First Farmers in Western Sjælland, Denmark*. Oxbow Books 2022.
- Price, T. D., Ritchie, K., Gron, K., Gebauer, A. B., og Nielsen, J. 2018: Asnæs Havnemark. Late Mesolithic on the coast of western Zealand, DK. *Danish Journal of Archaeology* 7. 2018.
- Ritchie, K. C., Gron K. J, Price, T. D. 2013: Flexibility and diversity in subsistence during the late Mesolithic; faunal evidence from Asnæs Havnemark. *Danish Journal of Archaeology* 2. 2013

OBSERVATIONER AF 8 LOKALITETER MED MULIGE NAUSTER

Jens Kristian Nielsen

Indledning:

Efter jeg med stor interesse har læst flere spændende artikler om nauster i Danmark, blandt andet Svend Kramp (2021 i DAA's Jubilæumsbog), har jeg i forbindelse med min hobby med luftarkæologi registreret flere lokaliteter, der ud fra luftfotos og skyggekort kunne ligne mulige nauster. Observationerne er lavet i forbindelse med søgning efter anløbspladser, som er beskrevet i DAA Fund og Fortid nr. 3 2022 (Nielsen og Nielsen 2022), skrevet sammen med min far Jens Nielsen (Kalundborg Museum). Jeg har foreløbig fundet 8 lokaliteter med mulige nauster. En lokalitet ved Hobro Fjord er nu undersøgt af det lokale museum og lokaliteten og nausterne er nu registreret på Fund og Fortidsminder. De tre andre lokaliteter er vurderet ud fra luftfotos og skyggekort af lokale museer. De 8 lokaliteter rummer fra 1 til 3 nauster (muligvis 4 til 5 på Ulvshale på Møn). Jeg vil her i artiklen komme med mine bud på lokaliteter med mulige nauster. Herfra må det være op til fagkundskaben, endeligt at bekræfte eller afkræfte mine observationer.

Nauster:

Naust er det oldnordiske ord for et skibsstade, et skur eller et hus ved søen/havet, hvori fartøjer står til opbevaring. Nauster var bådehuse, hvor skibene blev opbevaret, når de ikke var i brug, og hvor man også kunne foretage vedligeholdelse på skibene. Svend Kramp (2021) skriver i DAA's Jubilæumsbog: *I Norge ligger der nauster spredt langs hele kysten, hvoraf en del er bestemt til Vikingetid. Nausterne er typisk 25-30 meter lange.*

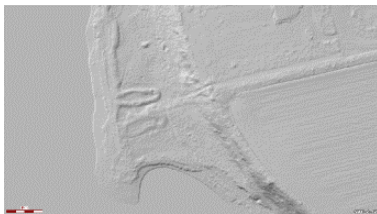
Der kan også have ligget en del nauster i Danmark, men vind, vejr og erosion kan have slettet sporene efter dem. Det må have været forholdsvis nemt at lave voldene til nausterne eller bare lave en fordybning på de danske flade strande, og så efterfølgende kunne lave et egentligt fast tag, eller bare skærme nausten med grene og læsejl. Ifølge Jens

Ulriksens (2022) artikel DAA's Jubilæumsbog har bebyggede anløbspladser ligget på flade strande nær store bakker, som kan have været brugt som landkending og læ for skibene. Kystskrænter har også kunnet give læ for både nauster og anløbspladser. Skibene har ikke stukket særligt dybt – typisk mellem 0,6 m og 1,8 meter.

Harrevig – de bedst kendte nauster i Danmark:

Vikingskibsmuseet beskriver: *Ved Harrevig ligger Danmarks 2 bedst kendte Nauster. Nausterne ligger på halvøen Salling, og er helt enestående spor efter vikingernes søfart. På stranden mod vest ved Harre Vig har man fundet 2 volde en snes meter fra stranden. På stranden ligger 2 nauster, som blev undersøgt af Nationalmuseet i 1958. Nausterne dateres til vikingetid eller tidlig middelalder. I jorden ved nausterne er der fundet jernnagler til skibe, der vidner om reparationer og vedligeholdelse af skibe.*

Slots- og Kulturstyrelsen beskriver: *De to store bådnauster som værende bygget i vikingetiden og fundet af de enestående spor efter vikingernes nauster netop her, er med til at understrege, hvor vigtig Limfjorden har været for vikingetidens skibsfart. De fremtræder som ½ m høje og 28 m lange jordvolde med åbninger ud mod fjorden. I dag ligger de ca. 1 meter over havet, men i vikingetiden har vandet stået en smule højere, og nausterne har således ligget helt nede ved vandkanten. Skibene er formentlig trukket op mellem jordvoldene ved hjælp af træruller. Her blev det støttet med træpæle eller lignende og dækket med brædder, der har haft støtte på skibene og på jordvoldene. Skibene har kunnet stå her beskyttet mod vind og vejr vinteren over.*

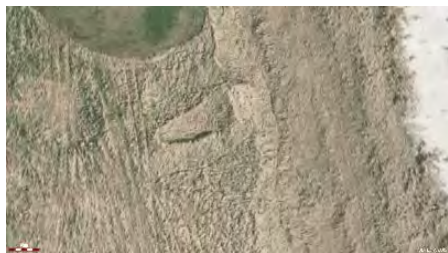
Harrevig ort (Kortviseren). Skyggekort (Kortviseren).

Skitse af Harrevig (SLK.dk).   Rekonstruktion af naust fra Avaldsnes i Norge.

Observation syd for Sæby (Nordjylland):

På stranden ud for Sæbygaard mose syd for Sæby, ligger der noget, der kunne ligne enden af en naust. Bredden er ca. 6 meter og længden ca. 17 meter, men anlægget har formodentlig været længere, for erosion har uden tvivl gnavet en del af den ende, der vender mod havet. Der er ingen fund registreret i nærheden på Fund og Fortidsminder. Det lokale museum har i første omgang vurderet: *Det ser jo besnærende ud. Retningen er jo rigtig fin. Kotten er svær at vurdere, og er rimelig afgørende for tolkningen.* Man vil besigtige når muligt.

Sæby ort (Kortviseren).

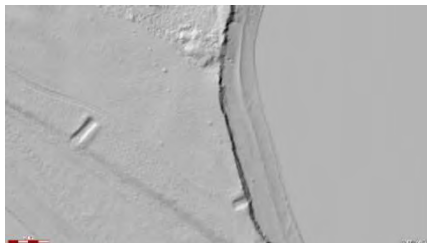
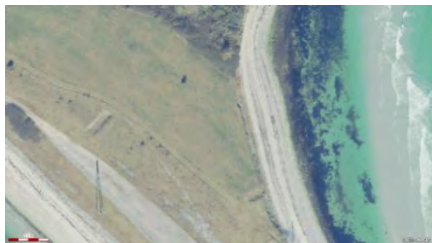
Skyggekort (Kortviseren).

2 mulige nauster på Sejerø:

På sydspidsen af Sejerø ligger der 2 mulige nauster, 1 på hver side af spidsen. Nærmeste by er Mastrup. Den østlige naust er ca. 5 meter bred og ca. 8 meter lang. Enden mod stranden er formodentlig eroderet. Den vestlige naust er ca. 6 meter bred og ca. 16 meter lang. Der ligger en

skanse på sydspidsen af øen formodentlig fra Englandskrigene (1807-1814). Om de mulige nauster har forbindelse med skansen vides ikke.

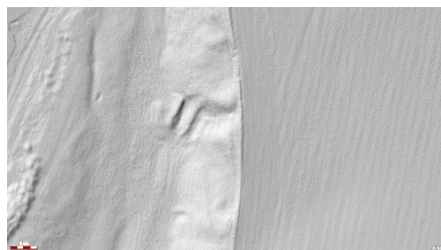
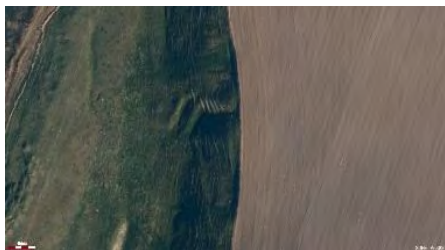

Sejerø ort (Kortviseren).

Skyggekort (Kortviseren).

Ferring sø:

Ved Jyllands vestkyst syd for Harboøre, ligger Ferring sø. Brakvands-søen ligger tæt på havet kun adskilt af 150 meter land. Ferring betyder ifølge Stednavneordbogen (Jørgensen 1995). "*Den for større skibe sejlbare sø*". Alt tyder på, at der har været åbent for sejlads fra Vesterhavet til Limfjorden igennem Ferring Sø og Vesperne. Stednavne i området er Borup og Klinkby. De 2 mulige nauster ligger parallelt med hinanden ved foden af kystskrænten, hvilket har kunnet give lidt læ for vestenvinden. Begge er ca. 5 meter brede og ca. 17 meter lange. På Fund og Fortidsminder er der registreret flere jernalderfund i området.

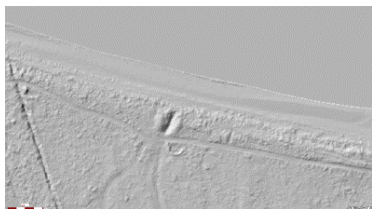
Ferring sø ort (Kortviseren).

Skyggekort (Kortviseren).

Tunø nord:

På nordsiden af Tunø, kan på skyggekort ses en aftegning af en mulig naust. Der er bevoksning på lokaliteten på alle årgange af luftfotos, så

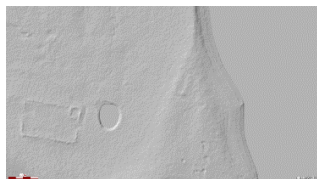
den mulige naust kan kun observeres på skyggekort. Den mulige naust er ca. 15 meter lang og ca. 6 meter bred.

Tunø skyggekort (Kortviseren).

Lindholm:

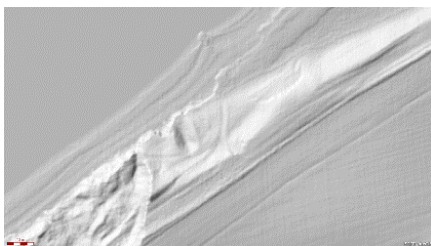
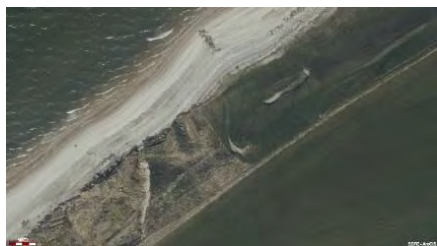
På øen Lindholm i Holbæk fjord ligger der en aftegning af en mulig naust. Ved siden af ligger der en firkantet formodet dyrefold. Øen har været brugt til græsning, hvor man har sejlet dyrene over til øen i sommerperioden til græsning. Der er ingen fund registreret på Lindholm. Det lokale museum har ud fra luftfoto og skyggekort givet følgende vurdering: *Den naust-lignende konstruktion kunne meget vel være en naust, og da der ikke har efterretninger om noget andet, tror vi det må tolkes sådan.*

Grafik (Michael Vennersdorf Museum Vestsjælland.). Lindholm ort (Kortviseren). Skyggekort (Kortviseren).

Mors, Dragstrup vig:

På Mors ligger der en mulig naust med en ca. Længde på ca. 15 meter og en ca. bredde på 6 meter. Den formodede naust ligger ved foden af en kystskrænt. Lige nord for den mulige naust ligger byen Fjallerslev som ifølge Stednavneordbogen (Jørgensen 1995) betyder «Fiallars arvegods». I nærheden ligger stednavnet Trælborg med fund registreret fra Vikingetiden. Der er desuden registreret en del fund fra yngre jernalder frem til middelalder i området. Det lokale museum vurderer ud fra luftfoto og skyggekort: *Det ser spændende ud. Orienteringen og størrelsen ligner også bådnaustene ved Harre Vig på Salling, dog ser det ikke ud til at have de markerede "mure". Ca. 80 m vest for er der i øvrigt registreret fund af to skålspænder, et fra tørt land og et neden for skrænten. Der er formentlig tale om en grav, der er eroderet ud af skrænten, der, som man kan se, er ret sammenstyrtet, og har tidligere ligget omkring kote 12 m lige der.*

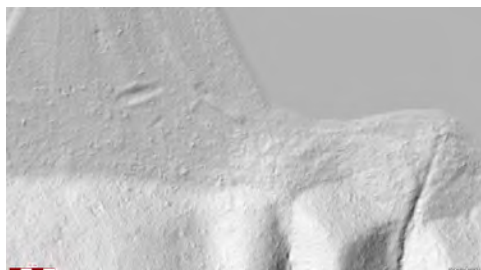
Dragstrup vig ort (Kortviseren).

Skyggekort (Kortviseren).

Hobro fjord:

I Hobro Fjord 5,6 km fra vikingeborgen Fyrkat og lige nord for byen Skjellerup. Ifølge Stednavneordbogen (Jørgensen 1995) var det oprindelige navn *Scelvethorp udledt af mandsnavnet Skælvi og efterleddet -torp*. Ved fjorden ligger 2 mulige nauster på en lille odde. Den ene er ca. 20 meter lang og ca. 7 meter bred. Den anden er ca. 25 meter lang og ca. 9 meter bred. På grund af bevoksning kan nausterne kun ses på skyggekort. Lokalt er nu undersøgt af det lokale museum i 2021 og er efterfølgende blevet registreret på Fund og Fortidsminder: *Naust 1. Nordjyske Museer. Afsat ud fra høje målebordsblade, luftfoto (1954) samt reliefkort (2015). Bådhus/naust bestående af to ca. 20 m lange,*

ca. 4 m brede og 0,4 m høje udflydende, parallelle volde. Anlægget er VSV/ØNØ-orienteret. Mellem voldene ligger en favnstor sten. Beliggende i skovbryn ved Skovgård Hage. På anlægget er adskillige selvforvængede løvtræer og væltede træstammer. Naust 2. Nordjyske Museer. Afsat ud fra høje målebordsblade, luftfoto (1954) samt reliefkort (2015). Bådhus/naust bestående af to ca. 25 m lange, ca. 3 m brede og 0,3 m høje udflydende, parallelle volde. Anlægget er NV/SØ-orienteret. Mellem voldene ligger to favnstore sten. Beliggende i skovbryn ved Skovgård Hage. På anlægget er adskillige selvforvængede løvtræer og væltede træstammer.

Hobro fjord skyggekart (Kortviseren). Naust 1 med en sten (Fund og Fortidsminder).

Hobro fjord naust 2 med 2 sten (Fund og Fortidsminder). Naust 2 set fra siden (Fund og Fortidsminder).

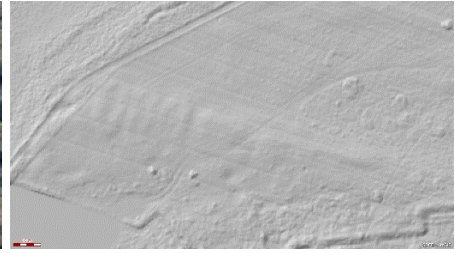
Nauster Ulvshale Møn nord:

På Ulvshale på nordspidsen af Møn ligger en række på mindst 3 mulige nauster (muligvis 4 eller 5). Navnet Ulvshale omtales første gang i

1388, og betydningen ifølge Stednavneordbogen (Jørgensen 1995) er ”ulvehale”. De mulige nauster er ca. 21 meter lange og ca. 9 meter brede. I området foran de mulige nauster er der gjort en del fund fra vikingetiden blandt andet dirhem, mønter, vægtlodder og fibler. Fundene kunne indikere, at der har ligget en handelsplads i vikingetiden. Ved siden af ligger Ulvshale Skanse. Skansen er opført i 1808 under Englandskrigen 1807-14, som forsvar af den smalle gennemsejling mellem Nyord og Ulvshale. (Den store danske – lex: *Navnet Nyord nævnes 1231 som Nyorth, 2. led måske af gammeldansk warth 'vagtpost'*).

Det lokale museum har lavet følgende vurdering af de mulige nauster (forkortet): *De mulige nauster på Ulvshale ser oplagte ud. I forhold til de norske eksemplarer og de to fra Harrevig i Jylland, ligger disse drejet, så adgangen til vandet ikke er ligefrem. Til gengæld kan størrelsen godt passe til et skib af mellemstørrelse. Nauster i Danmark er meget sjældne, faktisk så sjældne, at dem fra Harrevig er de eneste, som er nogenlunde anerkendte. Naust er i højere grad et vestnorsk fænomen. De anløbspladser fra germansk jernalder og vikingetid, som der er udgravet i tidens løb, omfatter ikke bådhus. Det betyder ikke, at der ikke kan være bådhus på Ulvshale; som sagt ser de inciterende ud på Kortviseren. Som nævnt, er der allerede kendte fund i området. Det kunne jo passe fint med bådhus. Svar kommer vist kun af en egentlig undersøgelse, for dels skal det fastslås, at der virkelig er tale om bådhus, dels at de er fra vikingetid. Konstruktioner i forbindelse med middelalderens fiskeri i de indre danske farvande er velkendte i bredzonerne.*

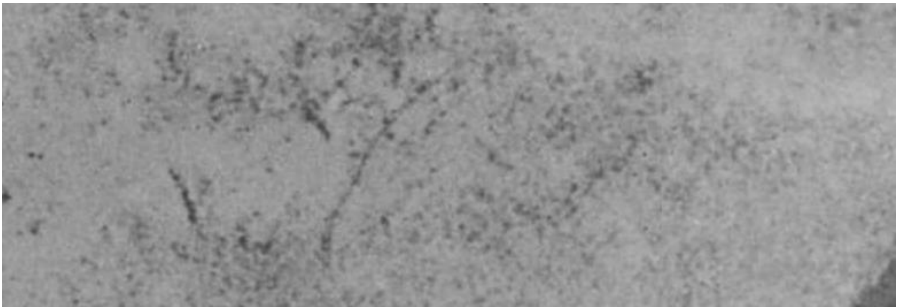
Vikingskibsmuseet: *Vi følger spændt med i, hvad Museum Sydøstdanmark måtte finde ud af, og er særligt opmærksomme ved aktiviteter i vores tilstødende ansvarsområde.*

Ulvshale ort (Kortviseren).

Ulvshale skyggekort (Kortviseren).

Ca. 1 km fra anlægget på Ulvshale har jeg observeret et muligt skibsvrag tæt på den smalle sejlrende mellem Ulvshale og Nyord. Det mulige vrage ses kun på luftfoto 1954, og er sandet til på andre årgange. Jeg har ikke opmålt størrelsen på det mulige vrage. Det mulige vrage er ikke dateret, så en eventuel sammenhæng med anlæggene på Ulvshale kendes ikke. Observationen er sendt til vikingeskibsmuseet til nærmere vurdering. Vikingeskibsmuseet har umiddelbart vurderet, at observationen er for spinkel til at være et vrage, men er sandsynligt et gammelt fiskesystem eller fiskeredskab.

Vraget ved Ulvshale 1954 (Krak).

Konklusion:

Ud fra ca. opmålinger lavet på Arealinformation, så er de mulige nauter mellem 5 og 9 meter brede med et gennemsnit på 6,8 meter og fra 8 til 25 meter lange med et gennemsnit på 18,5 meter (fraregnet den korteste mest eroderede på 8 meter), længden på flere af de mulige

nauster er svært at afgøre, da erosion kan have afkortet dem i enderne mod havet.

	Bredde meter	Længde meter
Sæby	6	17
Dragstrup	6	15
Ferring sø	5	17
Ferring sø	5	17
Tunø	6	15
Sejerø	5	8
Sejerø	6	16
Lindholm	7	17
Hobro	7	20
Hobro	9	25
Ulvshale	9	21
Ulvshale	9	21
Ulvshale	9	21

Størrelse på de mulige nauster (forfatteren). Lokationerne (forfatteren).

Jeg har ikke umiddelbart kunne se nogen sammenhæng mellem stednavne på lokaliteterne eller stednavne der kunne indikere, at der skulle ligge en naust/bådhus. I nærheden af flere af de mulige nauster, ligger bynavne/stednavne med endelsen -rup eller -lev som kan dateres til vikingetid og tidlig middelalder, dette kan være et tilfælde og er ikke nødvendig en indikation af, at de mulige nauster er fra vikingetiden. Et fællestræk er, at flere af de mulige nauster ligger på flade strande ved foden af en kystskrænt, som har kunne ydet en form for læ. I forbindelse med undersøgelsen af nausterne ved Hobro fjord, er der fundet 1 favnstor sten i den ene og 2 favnstore sten i den anden naust. Hvilken anvendelse stenene har haft vides ikke. I den mulige naust fra Dragstrup ses på luftfoto 2-3 større sten inde i midten. Om der er sten i de andre mulige nauster, kan ikke ses på luftfotos og skyggekort, eller hvor lokaliteten er overvokset. I Svend Kramps artikel i DAA's Jubilæums bog, er nævnt flere andre mulige lokaliteter, som jeg ikke har forholdt mig til her.

Kilder:

Den store danske – Lex.

Jørgensen, Bent 1995: Stednavneordbog. 2. oplag. Gyldendal.

Kramp, Svend 2021: På sporet af bådhusene fra vikingetiden. I: Glimt fra vikingetiden. Jubilæumsbog udgivet af Danske Amatørarkæologer, DAA.

Nielsen, Jens og Nielsen, Jens Kristian: Rækker af simple bådsteder. Fund og Fortid nr. 3, 2022.

Salling Museum.

Slots- og Kulturstyrelsen.

Ulriksen, Jens 2021: Anløbspladser fra vikingetiden. I: Glimt fra vikingetiden. Jubilæumsbog udgivet af Danske Amatørarkæologer, DAA.

Vikingskibsmuseet Roskilde.

Kort og luffoto:

Arealinformation.

Kortviseren.

Krak.

Forfatter:

Luftarkæolog og medlem af Kalundborg Arkæologi Forening.

Jens.kristian.nielsen@godmail.dk.